

วิจารณ์หนังสือ

จดหมายจากพม่า: เหลียวมองวิถีวัฒนธรรม ข้าเลี้ยงแลการเมืองพม่า ตาม
สายตาของชานซูจี. เขียนโดย อองชานซูจี. แปลโดย พิภพ อุดมอิทธิพงศ์.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2540.

สุทธิดา บัวลอย*

หนังสือ “จดหมายจากพม่า” เป็นหนังสือที่ได้อธิบายผ่านสายตาและการเล่าของอองชาน ซูจี นักเคลื่อนไหวทางการเมืองคนสำคัญของพม่า เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับชีวิตการต่อสู้ทางการเมืองของเธอ และประชาชนในประเทศพม่าเพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยได้อธิบายในรูปแบบการเขียนจดหมายของอองชาน ซูจี กว่า 52 ฉบับ รวบรวม 213 หน้า

หนังสือจดหมายจากพม่าได้พาเราไปเห็นถึงสภาพบ้านเมือง วัฒนธรรม เทศกาล ประเพณี การเมืองของพม่า และรวมไปถึงชีวิตประจำวันของอองชาน ซูจี จดหมายฉบับแรกของซูจีทำให้เราได้เห็นถึงบรรยากาศบ้านเมืองที่สงบ ถูกห้อมล้อมไปด้วยธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สวยงามของประเทศพม่า ซึ่งเป็นมุมมองที่คนภายนอกส่วนใหญ่จินตนาการไม่ถึง เป็นแน่ ส่วนใหญ่ซูจีได้บรรยายไปถึงวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธอยู่เสมอ และมักนำเรื่องราวเหล่านั้นไปเชื่อมโยงกับสถานการณ์ทางการเมือง เพื่อแสดงให้เห็นว่า มีเพียงวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณีเท่านั้นที่ “พวกเราสามารถทำได้” และเป็นเพียงไม่กี่สิ่งที่ทำให้ “ชาวพม่ามีความสุข” สะท้อนให้เห็นถึงการเมืองที่โหดร้ายโดยการนำของรัฐบาลแบบเผด็จการ อีกทางหนึ่งหนังสือเล่มนี้ยังสะท้อนตัวตนของอองชาน ซูจีได้เป็นอย่างดี และเห็นได้เด่นชัดเลยว่าเธอเป็นคนมองโลกในแง่ดีมากๆ คนหนึ่ง

หนังสือจดหมายจากพม่ามีเนื้อหาทั้งหมด 52 ฉบับ แบ่งเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ ส่วนแรกจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพบ้านเมือง เทศกาล วัฒนธรรมและประเพณี ที่ถูกเขียนออกมาในจดหมายหลายสิบฉบับในช่วงแรกของหนังสือ ซูจีได้บรรยายถึงสภาพบ้านเมืองให้ผู้อ่านได้จินตนาการว่า “พม่า” เป็นประเทศที่มีธรรมชาติสวยงามถึงแม้ว่าภายในประเทศจะไม่สงบนัก ยังคงมีการดำรงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา และได้มีการสอดแทรกมุมมองด้านอื่นเช่นการ

* นักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อีเมล: weskyyou@gmail.com

ที่พม่ามีชุมชนแออัด หรือมีนักโทษที่ทำงานในเมืองแร่ และสามารถพบได้ทั่วไปในชุมชนชนบทท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงาม การกล่าวถึงเทศกาลมีให้เห็นเป็นจำนวนมากในหนังสือเล่มนี้ อย่างเช่นงานเฉลิมฉลองวันประกาศอิสรภาพของพม่า เอเจียนเป็นการแสดงหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ของชาวพม่า ประกอบไปด้วยการเล่นดนตรีแบบวง การร้องเพลง และการรำรำ จัดได้ทั้งงานฉลองในครอบครัวและงานที่มีความเป็นทางการ ในส่วนแรกของหนังสือจดหมายจากพม่าที่ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมแต่ซูจีเองก็ได้เขียนโดยสอดแทรก “การเมือง” เข้าไปเสมอ อย่างงานเทศกาลดังกล่าวจุดเด่นคือมุกคำคม และในงานก็อาจจะมีการเสียดสีการเมืองสักเล็กน้อยแน่นอนว่ามีคนโดนรัฐบาลทหารจับกุม นั่นก็คือหนึ่งในสมาชิกพรรคสันนิบาตชาติเพื่อประชาธิปไตย หรือ NLD นอกจากนี้ เนื้อหาในส่วนแรกนี้ก็ยังพูดถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาระบบเศรษฐกิจ และปัญหาทุพโภชนาการที่ประชาชนประสบอีกด้วย

ส่วนที่สองเป็นส่วนที่พูดถึงเรื่องการเมือง ซูจีได้เขียนไว้ถึงเกือบ 20 ฉบับ (ยังไม่รวมถึงเนื้อหาการเมืองที่ถูกสอดแทรกในส่วนอื่น) เนื้อหาส่วนใหญ่ในบทนี้จะหนักไปทางความโหดร้ายของรัฐบาลเผด็จการ อย่างเช่น การบรรยายสภาพคุกที่น่าเวทนาที่นักเคลื่อนไหวทางการเมืองหลายคนถูกคุมขัง มีทั้งการทารุณกรรม (ไม่มีการยอมรับจากเจ้าหน้าที่) การติดโรคติดต่อในคุก เนื่องจากใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์ร่วมกัน เป็นต้น และชีวิตของฝ่ายค้านซึ่งรวมถึงตัวซูจีเองด้วย เช่น การชนะการเลือกตั้งของพรรคสันนิบาตชาติเพื่อประชาธิปไตย หรือ NLD แต่ถูกรัฐบาลเผด็จการเมินเฉย เนื้อหาส่วนอื่นก็จะเป็นการกล่าวถึงความกล้าหาญของประชาชนที่แสดงออกมาในรูปแบบการกล้าแสดงออกแบบไม่กลัวถูกจับ อย่างเช่น การประท้วงของกลุ่มนักศึกษาเพื่อเอกราชของพม่าในค.ศ.1938 และการประท้วงทั่วประเทศในค.ศ.1988 ที่คนจากทุกชนชั้นในพม่าเข้าร่วม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกรกล่าวถึงบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อพรรคสันนิบาตชาติเพื่อประชาธิปไตย อย่างนายพลอองซาน และ 4 นายทหารเพื่อประชาธิปไตย อูอองชเว อูจี หม่อง อูถินอู และอูล่าวิน

ส่วนท้ายนี้เป็นการพูดถึงชีวิตส่วนตัวของอองซาน ซูจีที่เผยให้เห็นถึงทัศนคติในการใช้ชีวิตในบทบาทบุคคลสำคัญทางการเมืองพม่าท่ามกลางความวุ่นวาย อย่างเช่นการศรัทธาต่อหลักธรรมพระพุทธศาสนาเพื่อจิตใจมั่นคงท่ามกลางความวุ่นวายทางการเมือง หรือการมองว่าการต่อสู้ทางการเมืองเป็นเครื่องทดสอบมิตรภาพ เป็นต้น

จดหมายจากพม่าพาเราไปเห็นถึงสีสันของบ้านเมืองพม่าที่เต็มไปด้วยวัฒนธรรมเทศกาลและประเพณี รวมถึงทัศนคติเชิงบวกที่สะท้อนให้เห็นตัวตนที่เรียบง่ายแต่แฝงไปด้วยความกล้าหาญ ภายในบริบทสังคมที่ถูกกดทับ หนังสือเล่มนี้หากมองผิวเผินทั่วไปอาจจะเป็น

เพียงหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อให้เห็นมุมมองที่แตกต่างออกไปจากพม่าในมุมมองเดิมๆ แต่ทว่าสิ่งที่แฝงอยู่ในหนังสือเล่มนี้กลับเป็นกระบอกเสียงเล็กๆ ที่สามารถส่งออกไปเพื่อต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการของพม่า อย่างน้อยๆ หนังสือเล่มนี้สามารถสร้างพลังบวกให้แก่ผู้ที่อ่านได้เป็นอย่างมากผ่านบริบทการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของชาวพม่า “ความสุข” ของชาวพม่าในหนังสือเล่มนี้สะท้อนออกมาในรูปแบบของงานเทศกาล เช่น งานเทศกาล “ติงจาน” หรืองานสงกรานต์ ที่เต็มไปด้วยสีสันความสุข มีเพียงเทศกาลประเพณีเท่านั้นที่ไม่ถูกกีดกันจากรัฐบาล แต่งานอย่าง “ตะของไต” หรือวันชาติพม่า ถึงแม้ว่าจะสามารถจัดได้แต่ก็มีข้อจำกัดว่าห้ามรวมตัวกันเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ และใช้เหตุผลว่าอาจจะเกิด “การชุมนุม” เพื่อต่อต้านรัฐบาลซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อแตกแยกของประชาชน สิ่งนี้เกิดขึ้นหลายต่อหลายครั้ง แต่ในจดหมายจากพม่ากลับทำให้เราเห็นว่าประชาชนไม่ได้ย่อท้อต่อการจัดงานเทศกาลเหล่านี้เลย ถึงแม้ว่าในบางครั้งจะเกิดกรณีร้ายแรงอย่างการโดนจับขังคุก แต่การต่อสู้ของประชาชนสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของชาวพม่าที่ทั้งกล้าหาญและมองโลกในแง่ดี นั่นก็คือเสมือนเป็นการสร้าง “ความหวัง” เพื่อเป็นแรงผลักดันในการต่อสู้กับเผด็จการ

จดหมายหลายฉบับในหนังสือจดหมายจากพม่าได้มีการบรรยายถึงแง่มุมทางการเมืองที่แสนจะโหดร้ายท่ามกลางความพยายามอย่างยิ่งของตัวแทนประชาชนหรือ “ฝ่ายค้าน” หลายครั้งที่ซูจีได้กล่าวถึงการฉ้อฉลในระบบการเมืองของพม่าที่เริ่มตั้งแต่ข้าราชการชั้นผู้น้อยไปจนถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ แม้แต่เรื่องชีวิตประจำวันอย่างการเติมน้ำมันยานพาหนะที่ถูกกฎหมายนั้นราคาแพงเฉียดฟ้า แต่ก็มีแบบผิดกฎหมายซึ่งต้องติดสินบนเจ้าหน้าที่ ซูจียังกล่าวอีกว่าเพราะพวกเขาได้เงินเดือนที่น้อยมากและไม่มีทางเลือกจึงต้องทำเช่นนี้ ในขณะที่หากจะพูดถึงกลโกงระดับตัวโตขึ้นมาอีกนั้นก็ต้องกล่าวถึงกรณีของ “เกาะโคโค” ซึ่งเป็นหนึ่งในเขตเลือกตั้งของพม่าที่ซูจีได้กล่าวไว้ในหนังสือ ตัวแทนสมาชิกพรรคสันนิบาตชาติเพื่อประชาธิปไตย หรือ NLD (พรรคของอองซาน ซูจี) ได้ชนะการเลือกตั้งในเขตดังกล่าว แต่รัฐบาลเผด็จการอย่างสออร์ก หรือสภาฟื้นฟูกฎหมายและระเบียบแห่งรัฐ (SLORC) ไม่ยอมรับผลการเลือกตั้งและถ่ายอำนาจให้กับผู้ชนะ มิหนำซ้ำตัวแทนพรรค NLD ยังถูกจับกุมคุมขังและได้รับการไต่สวนในศาลทหาร รวมถึงถูกกล่าวหาว่าพยายามที่จะจัดตั้งรัฐบาลที่สองขึ้นมา สุดท้ายได้รับโทษจำคุก 25 ปีในข้อหากบฏต่อชาติ หลังจากนั้นเขาก็เสียชีวิตลงเพราะเป็นเหยื่อของกฎหมายที่ลำเอียงและการลงทัณฑ์ที่ป่าเถื่อน จดหมายในส่วนของการเมืองสะท้อนให้เราได้เห็นถึงความผิดปกติและความโหดร้ายในระบบที่ปกครองด้วยรัฐบาลทหารของพม่า

หนังสือจดหมายนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนขององซาน ซูจีในอีกแง่มุมหนึ่ง เธอได้บอกเล่าถึงความเคร่งครัดในกิจวัตรประจำวันของเธออย่างการตื่นนอนตอนตีสี่ครึ่งและเริ่มต้นวันใหม่ด้วยการทำสมาธิหนึ่งชั่วโมงในทุกๆ วัน รวมไปถึงการมองโลกในแง่ดี สิ่งเหล่านี้ถูกถ่ายทอดออกมาด้วยความกล้าหาญและไม่ได้รู้สึกกดดันท่ามกลางสถานการณ์บ้านเมืองที่แสนจะเลวร้าย หนังสือกล่าวถึงพระพุทธศาสนาในหลายครั้งซึ่งรวมไปถึงในส่วนของชีวิตประจำวันของซูจี ทำให้สามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชนส่วนใหญ่ของพม่าได้ ผู้นำที่ดีต้องมีการยึดหลักพระพุทธศาสนาทั้งวาจา กาย และใจ

ผู้วิจารณ์มองว่าหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ทำให้เราได้เห็นในแง่มุมใหม่ๆ ที่เราอาจจะคาดเดาไม่ได้ ในทางหนึ่งผู้เขียนอย่างองซาน ซูจี ก็มีความพยายามอย่างมากในการลุกขึ้นมาต่อสู้ผ่านหนังสือ เพราะถึงแม้ว่าในช่วงเวลาที่เขียนจดหมายจากพม่าฉบับเต็มนี้ เธอจะถูกกักขังไว้ในบ้านแต่ก็ไม่ได้ทำให้เธอหมดหวังในการพาพม่าเข้าใกล้ “ประชาธิปไตย” เลย การมองการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองในพม่าผ่านหนังสือที่องซาน ซูจีเขียนขึ้นมาทำให้เราเข้าใจสถานการณ์ในปัจจุบันของพม่าที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ความพ่ายแพ้ในการต่อสู้ทางการเมืองของฝั่งประชาธิปไตยทำให้พรรคการเมืองหรือนักการเมืองที่ประชาชนมีสิทธิ์ในการเลือกตั้งไม่สามารถทำการเลือกตั้งได้อีกต่อไป นอกจากนี้ “รัฐประหาร” โดยรัฐบาลเผด็จการของกองทัพยังไปทำลายระบบเศรษฐกิจของพม่า ทำให้ประชาชนได้ลุกขึ้นมาประท้วงเพื่อแสดงความไม่พอใจ ผลกระทบจากการรัฐประหารทำให้ระบบการเงิน ระบบขนส่งหรือโลจิสติกส์ได้หยุดชะงักไป

หนังสือจดหมายจากพม่าทำให้เราเห็นภาพของการเมืองและบ้านเมืองในพม่าที่พยายามต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยท่ามกลางอำนาจของกองทัพทหาร และเห็นถึง “ความหวัง” ของประชาชนชาวพม่าผ่าน “นักสู้” จากนักการเมืองฝั่งประชาธิปไตยที่มีประวัติศาสตร์การต่อสู้มาอย่างยาวนานตั้งแต่ครั้งได้รับเอกราชจากจักรวรรดิอังกฤษอย่างพรรค NLD ของนายพลองซาน เรื่องราวทั้งหมดสะท้อนมายังสถานการณ์ปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากปัจจุบันพม่ายังคงหลีกเลี่ยงจากการรัฐประหารไม่พ้น และยังได้พัฒนาสู่สงครามกลางเมือง สถานการณ์พม่าในปัจจุบันทำให้เห็นถึงความล้มเหลวภายในประเทศได้เป็นอย่างดี การทำรัฐประหารในยุคสมัยปัจจุบันทำให้เห็นว่ามิน อ่อง หล่ายไม่ได้สนใจที่จะเปลี่ยนใจประชาชนให้ชื่นชอบตนเหมือนครั้งของพรรคเผด็จการอย่าง SLORC ที่มีความพยายามโน้มน้าวให้ประชาชนชื่นชอบ แต่กลายเป็นว่ากองทัพพม่าในปัจจุบันมีแต่จะสร้างปัญหา กดขี่และสังหารประชาชนที่ลุกขึ้นมาต่อต้านอย่างไม่รู้จบ